

Оливер Кнежевић

БАШТА

*Башићенске аванјуре
за градске башићоване*

Београд, 2012

КОМЕ ЈЕ НАМЕЊЕН ОВАЈ ПРИРУЧНИК?

Приручник “Баштенске авантуре за градске баштоване” намењен је баштованима који о баштованлуку не знају ништа, онима који знају по нешто, али и баштованима са дугогодишњим баштованским стажом (њима ће послужити као подсетник, али ће сигурно пронаћи и по нешто што нису знали).

Баштенске радове смо објаснили од почетка: како се риља, како се прави леја, како кућица; како се и када сеје, негује и бере свака врста поврћа.

Што се заштите тиче, намерно нисмо препоручивали хемијска средства, осим старовременских, на бази сумпора и бакарног креча, а по препоруци једног поодавно пензионисаног професора пољопривредне школе. Уосталом, ми производимо за себе, а не за тржиште.

Желимо Вам да Вам башта буде родна уз помоћ овог приручника!

Аутор

Вашу башту га можете направити и сами, о чему ће бити речи у наредном поглављу.

Што се тиче минералних ђубрива (NPK – азот, фосфор, калијум), она се могу користити пред сетву, посебно за оне врсте поврћа које не подносе директно ђубрење стајњаком, али њихова прекомерна примена може значајно да погорша укус плода. Мада су нитрати основна храна биљака, превеликим ђубрењем минералним азотним ђубривима може се створити превелика количина ових непожељних соли у земљишту, које ће поврће усвојити.

Поред основних, макро – елемената, за нормалан раст и развој биљака неопходни су и микроелементи, као што су гвожђе, манган, бор, бакар, магнезијум, цинк... који су неопходни у малим количинама. У нашој башти углавном немамо проблема са недостацима ових елемената.

Светлост

Дужина дана

Дужина дана је од изузетног значаја за поједине врсте поврћа. Уколико је дужина дана мања од потребне, неке врсте не цветају, па онда не дају семе и плод, или не формирају луковицу.

Тако разликујемо:

– биљке кратког дана: траже 10 – 12 сати дневног светла. То су: парадајз, паприка, лубеница, диња...

– биљке дугог дана: траже 14 и више сати дневног светла – (од маја до половине августа) – лук, мрква, ротквице, грашак, спанаћ, салата, купусњаче, ... (да не збуњује – поврће као што су спанаћ, салата, ротквице итд. и не треба да цветају да би их користили у исхрани, па их зато и не гајимо у сред лета).

Количина свейлосѝи

Много светла захтева поврће које не подноси засењивање: парадајз, паприка, лубеница, диња...

Умерену количину светла траже мрква, пасуљ, боранија, грашак;

Мало светла, односно могу да се гаје и између воћака: пашканат, целер, зеље...

Влажностѝ

Вода

Вода је свакако неопходна, али и о њеној количини треба водити рачуна: премало воде даје мањи принос; сувише воде чини биљке нежним; вишак воде може да удави корен.

За клијање и ницање потребно је у површинском слоју земљишта и до 90% водног капацитета (количина воде коју земљиште може да прими).

Оптимум за нормалан раст и развој поврћа у просеку је 70 – 90%, а минимум 60% водног капацитета.

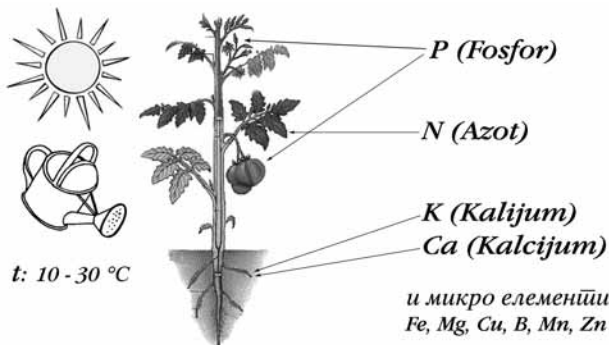
Различите врсте поврћа имају и различите потребе за водом (влажом), а и различито је искоришћавају, на пример:

– много воде траже: целер (обилно је троши), мрква, парадајз, лубеница и тиква (интензивно је усвајају и рационално троше);

– слабо усвајају и обилно је троше: купусњаче и зелена салата;

– слабо усвајају и слабо троше: црни и бели лук;

О свакој врсти ће посебно бити речи.

стабло усева; тиме се повећавају стабилност и исхрана биљке, јер се ту развијају допунски коренчићи. Огрће се само ако се залива, иначе се због повећања површине испаравања земљиште исушује.

Ђубрење

Ђубрење стајњаком

Основно ђубрење у башти врши се најесен свежим или полузгорелим стајњаком, чиме се у земљиште уносе основна хранива поврћу. Стајњак је смеша измета домаћих животиња и простирке – најчешће сламе. Ово ђубриво се у башти разлаже 2 – 3 године, па је и искоришћавање хранљивих материја из стајњака постепено. Зато башту и не треба ђубрити стајњаком сваке године, већ сваке треће, четврте. Ово је посебно важно због поврћа које не подноси директно ђубрење овом врстом ђубрива (мрква, ротквица...). Вубри се, у зависности од тежине и плодности земљишта са 3 – 6 kg/m², па и 8 kg/m² за земљишта врло сиромашна хумусом (лакша земљишта траже више стајњака и чешће ђубрење).

Уколико је година у којој не ђубримо целу башту стајњаком, поврће које тражи директно

ђубрење стајњаком (парадајз, купусњаче, врежасто поврће...) може се ђубрити непосредно пред сетву или садњу на пролеће или у лето згорелим (преврелим, разложеним) стајњаком или компостом директно у кућице или у редове.

Компост

Компост је ђубриво од биљних и других отпадака. По свом саставу је слично стајњаку и користи се као основно ђубриво. Постоје разне рецептуре за спремање компоста, али нама градским баштованима ово изванредно ђубриво је најлакше да спремамо тако што у дну баште на *засеђеном* месту скупљамо покошену траву, коров извађен из баште, отпатке од поврћа (на сунчаном месту зелена маса се брзо осуши, бактерије које утичу на превирање, компостирање, угину, па органска маса дуго остаје непромењена). Када се набаци покошена трава ваља је мало нагазити да се збије, да би пре почела да превире (ферментира). На сваких 15 cm дебљине биљних отпадака, може да се набаци и мало земље, слој до 5 cm.

Можете додати и мало негашеног креча (компостираће и без креча, али је овако брже), па ову гомилу добро залити или водом или оним што остане од чишћења кокошињаца или свињаца.

Овакав компост је спреман за употребу као ђубриво за шест месеци до годину дана.

Ђубрење минералним ђубривима

Већ смо рекли да се цела башта не ђубри стајњаком сваке године, посебно што неке врсте поврћа то и не подносе. За нас градске баштоване најзанимљивије је N:P:K 15:15:15 ђубриво. N:P:K су ознаке за хранива која ђубриво садржи, азот, фосфор и калијум, а 15:15:15 означава њихов међусобни однос у ком се налазе. Овај однос може бити различит (нпр. 8:16:24...) и прилагођен је за различите културе у производњи на већим површинама. 15:15:15 је нама најзгодније, јер на све делове биљке утиче подједнако, добро је и за основно ђубрење и прихрањивање, а може да се купи у малим паковањима од 5 kg.

Основно ђубрење минералним ђубривима се обавља пред сетву или садњу тако што се растури по целој површини баште и копањем се унесе у површински слој земље.

Пепео

Пепео из "смедеревца" шпорета у коме су горела дрва је одлично ђубриво богато калијумом, али са њиме не треба претеривати да се не наруше хемијска својства земљишта.

Риљање

Башта се риља сваке јесени, по скидању усева, а као што смо рекли, ђубри стајњаком сваких пар година. За нашу градску башту од нека два ара површине, требало би да буде довољна једна мала приколица стајњака коју ћемо купити од комшије сељака који држи стоку.

Стајњак вилама равномерно распоредимо по башти и кренемо са риљањем. Кад завршимо са риљањем оставимо све како јесте до пролећа, да мраз и снег уситне и наквасе земљу и припреме је за пролећну сетву.

Уколико је јесен била јако кишна или из других разлога нисмо узриљали башту ујесен, можемо да је изриљамо на пролеће и то што раније, то боље – чим се земља оцеди, да није много каљаво.

Коњање

Одмах после пролећног риљања, земља се мора ускопати – уситнити мотиком и поравнати грабуљама да не би дошло до губљења влаге. А, ако смо башту узриљали јесенас, све једно је сада треба ускопати и поравнати.

Ако је земља била много закоровљена, добро је ускопати башту два пута.

ПРИПРЕМА ЗА СЕТВУ

Леје – редови – кућице

Непосредно пре сетве, земљу треба још једном ускопати да би била fino уситњена и потом је грабуљама поравнати. Уколико је земља на површини сува и растресита, треба је и поваљати.

Поврће се гаји на лејама, у редовима и у кућицама.

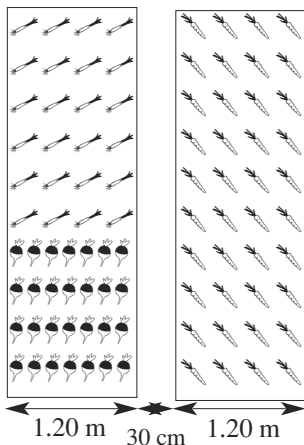
Прављење леја

Поврће се у башти најчешће гаји у лејама (мрква, лук, ротквице...). Леја је правоугаона површина ширине око 1,20 – 1,50 метар и дужине по сопственој жељи.

Да би изгледала лепо и правилно, на почетку и крајевима будуће леје забијте кочиће између којих ћете разапети канап који ће нам дати правац. За одређивање ширине леје може да нам послужи за меру дужина држаље за мотику.

Земља се копа и уситњава мотиком између канапа и успут се са обележених крајева леје мало навлачи према средини. Када је тако грубо постављена, онда се још једном прекопа мотиком да би се земља фино уситнила и припремила за сетву. На крају се тако уситњена поравна грабуљама.

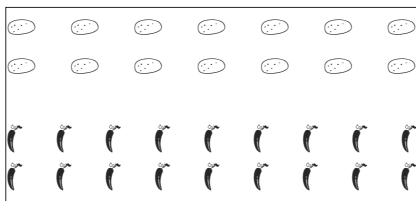

Између леја се оставља стаза ширине око 30 сантиметара, са које се обављају сви радови. Ова стаза се само угази и при том треба пазити да разлика у висини између леје и стазе буде што мања, да стаза не би постала одводни канал.

Леја се ђубри по целој површини.

Прављење редова

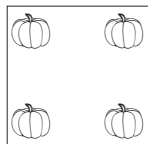
Поврће које тражи веће растојање између редова (кромпир, парадајз...) сеје се или сади на равној површини. Једноставно се обележе редови на потребно растојање, а сеје се или сади на на одговарајући размак у реду.

Ћубрење се може вршити у редове, чиме се постиже уштеда у количини ђубрива. Врши се слично као и ђубрење кућица.

Прављење кућица

У кућицама се гаји поврће које тражи велико растојање (тиква, крас-тавац, диња...).

Кућица се прави тако што се на месту где ће се сејати или садити ископа јамица дубине 30 и пречника 30 см. 2 – 3 kg згорелог стајњака или компоста се помеша са земљом у односу 1:1. Том смешом се кућица напуни до половине. Одатле се пуни само земљом и још мало изнад – направи се узвишење у облику зделе висине око 5 см у односу на површину земљишта. Здела треба да има мало већи пречник него што га је имала јама.

Кућица се прави десетак дана пре сетве да би се земљиште слегло.

ПЛАНИРАЊЕ СЕТВЕ

Плодоред – Време сетве – Директна сетва – Производња расада

Треба знати:

Семе задржава клијавост:

2 – 3 године: мрква, першун, плави патли-
џан, парика и црни лук

3 – 4 године: купус, ротква, ротквица,
цвекла, салата и спанаћ

6 – 8 година: грашак, боранија, парадајз и
краставац

Квашење семена – семе се потапа у воду уз
повремено вађење (да би удахнуло – имало дово-
љно кисеоника), на температури око 25°C, док
не набубри. Семе може и да се наклијава на истој
температури, тако што се стави између две добро
наквашене тканине; влага се одржава, а семе се
повремено меша да би се обезбедило довољно
кисеоника за клијање; када се на 5% семенки по-

јаве клице сеје се обавезно у влажну земљу.

Сеје се на дубини:

3 – 4 cm – крупно семе: тиква, грашак, пасуљ, лубеница, краставац, диња, цвекла, спанаћ, пашканат

2 – 3 cm – средње семе: купусњаче, парадајз, паприка, црни лук

0.5 – 1 cm – ситно семе: мрква першун, салата, целер

Ницање у њовољним условима:

4 – 6 дана: грашак, купус, ротквица, ротква

5 – 8 дана: тиква, краставац, парадајз, салата, спанаћ

7 – 10 дана: диња, кукуруз, цвекла, пасуљ

10 – 14 дана: лубеница и плави патлиџан

12 – 18 дана: лук, мрква, першун, пашканат, паприка

16 – 22 дана: целер

Зато се у врсте које споро ничу (лук, мрква) усејава мала количина врста које брзо ничу (ротквица, салата), да би они означили редове у које се сеје, да би могло да се праши и култивира (плеви) пре ницања главне културе.

Плодоред

Плодоред је основна мера неге и заштите поврћа. Плодоред је као што и сама реч каже ред којим ће се поврће гајити на некој површини. По плодореду се води рачуна када се која врста гаји после ђубрења стајњаком. Уколико се једна врста поврћа гаји на истом месту у башти, земљиште се исцрпљује искоришћавањем истих хранљивих материја. Коровима, болестима и штеточинама такође погодује да се намноже ако се иста култура гаји на истом месту.

Због тих разлога место гајења појединих врста поврћа у башти треба мењати сваке године. Треба знати да су грашак и боранија, који не воле ђубрење стајњаком одличан претходни усев многим врстама поврћа, јер у квржицама свог корена имају бактерије које директно везују азот из ваздуха и тако обогаћују земљиште.

Време сејве:

Рана производња – подразумева производњу у пластеницима или стакленицима, па није предмет интересовања нас викенд баштована. Поврће стиже пре него што му је сезона.

Средњерана производња – је најзанимљивија за нас градске баштоване. Поврће стиже нај-

пре што је могуће у климатским условима у башти, и пристиже током целе сезоне. Подразумева сетву или садњу најраније могућу у башти – малозахтевне за топлотом врсте поврћа сеју се крајем фебруара или почетком марта, а расад топлољубивих врста се сади чим престане опасност од мразева – крајем априла или почетком маја.

Средњекасна и касна производња – подразумева производњу поврћа које стиже у касну јесен и за зимницу.

Сетва може бити *директно* у башту и сетва у *заштићеном простору* за производњу расада.

Директна сетва

Директном сетвом семена у башту гаје се врсте поврћа која нормално успевају у нашим климатским условима чим крене вегетација и топлољубиво поврће које се сеје половином априла, а које смо наменили за касније стизање.

Производња расада

Због наших континенталних климатских услова није могуће рано гајење топлољубивих култура на отвореном простору (парадајз, паприка...).

ПРОИЗВОДЊА РАСАДА

Да бисмо постигли да нам раније стигну топлољубиве врсте поврћа производи се расад, односно оне се сеју у заштићеном простору (пластенику, стакленику, може и у стану), у коме се гаји и расад, који ту напредује све док се у башти не стекну услови за њихов живот, док не отопли.

Када се на отвореном стекну услови за њихов нормалан раст и развој, (температура земљишта и ваздуха постану оптимални), тада се расађују.

Време сетве за производњу расада се прилагођава тако да се биљке до расађивања развију оптимално, односно да расад не буде ни сувише млад, јер је осетљивији и спорије расте, ни сувише стар, јер онда теже подноси промену места (расађивање).

и много влаге. Основна мера против ових гљивица је проветравање. Расад је добро и превентивно прскати неким фунгицидом, на пример цинебом на сваких 10 – 15 дана, а ако се болест појави и чешће, свака 3 – 4 дана.

Карактеристике стандардног расада:

врста поврћа	старост расада (дана)	број листова	дужина од кореновог врата до врха листа (cm)
краставац	20-25	3-5	15-20
купус средњерани	35-50	5-7	15-20
купус касни	30-40	4-5	20-25
парадајз средњеран	35-40	5-6	12-15
паприка	55-60	6-8	15-25
лук	50-60	3-4	12-15
целер	50-60	4-6	12-12

ГАЈЕЊЕ ПОВРЋА

Сетва и расађивање – Нега – Прихрањивање – Заливање – Окопавање – Заштита

Гајење поврћа почиње сетвом или садњом. И сетву и садњу ћемо обавити у земљишту које смо припремили како је већ објашњено у ранијем поглављу. Земљиште би требало припремити 10 – 15 дана раније, да се слегне.

Сетву ћемо обавити тако што ћемо у леји направити редове попречно у односу на правац леје. Редове (удубљења) правимо кочићем или малом мотичицом, у зависности од дубине сетве, односно крупноће семена. Посејано семе загрнемо (прекријемо) земљом која се уздигла са стране док смо правили редове и обавезно добро залијемо.

Расад се сади садиљком – кочићем дужине 35 – 40 см, дебљине око два прста, којим се у

раније припремљеној земљи риљањем, копањем и прашењем, буше рупе. Ако је земљиште суво, пре садње га треба залити. За садњу је најбоље ако је облачан дан. Сади се на исту дубину на којој је расад и растао или нешто дубље, уколико садимо врсту која развија допунске корене. Прерастао, издужен расад се сади дубље у избушену рупу или се копају јамице у које се полаже укусо и онда загрће. Код расада који је гајен у саксијама из саксије се извади цео бусен и сади се цео бусен.

При садњи треба бити врло пажљив да се расад не повређује. После расађивања, расад треба обавезно обилно залити да би се постигла боља веза корена или бусена са земљом. Следеће заливање је за 5 – 7 дана од садње, када се први пут и окопава.

О специфичностима гајења сваке поједине врсте поврћа је објашњено на наредним странама.

Нега

Прво се прихрањује, затим залива, па онда окопава.

Свака киша је заливање, па се после ње очекује окопавање.

Прихрањивање – додавање допунске хране биљци (N:P:K) у некој за њу важној фази

развитка. Прихрањује се између редова поврћа, и тада треба водити рачуна да ђубриво не пада по поврћу, иначе се на њему стварају ожеготине и оштећења. За поврће које тражи прихрањивање навели смо у сваком одељку посебно.

Врстама дуге вегетације половина потребних хранива се додаје пред сетву, а за два прихрањивања по остала четвртина и то у размаку од 20 – 30 дана.

Врсте кратке вегетације (грашак, салата, спанаћ) ђубре се само пред сетву.

Заливање – уколико нема довољно воде смањује се принос, а биљка брже стари. Боље је заливати ређе, а обилније – 20 – 30 l/m². Залива се одстајалом, млаком водом, најбоље кишницом, а најгоре водоводном (због хлора). Залива се рано ујутро кад су хладнији дани (пролеће, јесен), или предвече кад су топли летњи дани, јер по подневном сунцу се водом биљке оштећују. Орошавање уопште погодује развоју обољења поврћа, па треба водити рачуна да се залива око подножја биљке, а да се лишће не кваси.

Окопавање – око поврћа израсли коров засењује усев, и одузима му храну и воду. Окопавањем се коров у корену уништава. Окопавањем се побољшава и дисање корена и

побољшава пропусност за воду. Окопава се по потреби, а обавезно одмах или дан два после прихрањивања и заливања.

*Дужина вегетације појединих врста поврћа
у данима*

врста	ране сорте	средњеране	касне
ротквица	25-30	35-40	45 и више
краставац	35-55	55-60	65 и више
тикве	65-70	70 и више	-
мрква	60-70	100-125	125-140
кромпир	60-80	90-110	120 и више
келераба	70-80	80 и више	-
карфиол	90-110	110-115	-
купус	100-125	130-150	160 и више
црни лук	90-110	110-130	130-160
парадајз	115-120	120-130	130-150
паприка	110-120	120-130	130-150
цвекла	100-110	110-120	-

Заштjишћа ***од корова, шћешћочина и болесћи***

Већ смо навели да су основне мере заштите поврћа плодоред и окопавање. Поред њих користе се и хемијска средства. При примени ових препарата морамо строго да водимо рачуна о каренци, чији је период наведен на сваком препарату. Каренца је време које мора да протекне од последњег прскања до бербе. Уколико се не бисмо придржавали ових упутстава произвођача, заједно са поврћем бисмо уносили и штетне материје које се налазе у препаратима.

Хербициди

Хербициди су препарати који уништавају коров. У малим баштама се не препоручује њихова употреба, већ се примањују плевљење и окопавање.

Инсектjициди

Инсетициди су препарати који се користе у заштити поврћа од штетних инсеката.

Тако, жичари, совице, ровци и други инсекти грицкају биљке, корен врата или листове или прегризу целу биљку; лисне ваши изазивају коврцање врхова биљака, оне заостају и постају

неугледне; бувач грицка листове нарочито у периоду ницања, и тако даље.

Избор хемијског средства је најбоље препустити продавцу у пољопривредној апотеци. Довољно ће бити да му опишете каква штеточина мучи Ваше поврће и он ће знати да Вам препоручи шта да узмете и по квалитету и по цени и по величини паковања за Вашу башту. Они који не воле много хемије у својој башти, а имају дубљи џеп, треба да знају да су на пример препарати Дерис и Пиретрин, добијени из биљке бувач дозвољени инсектициди и у био – башти. Thuricid, Vactospein Vactucal (против купусара, купусног мољца и купусне совице) настали су из активних материја бактерије *Bacillus thuringiensis*, а нешкодљиви су за животиње и људе.

Фунгициди

Пламењачу, трулеж корена и стабла, пегавост лишћа и друге болести се спречавају или заустављају препаратима на бази бакра, сумпора, креча (цинеб, бакарни креч).

При употреби свих препарата треба се обавезно придржавати упутстава произвођача.

КАЛЕНДАР РАДОВА

ФЕБРУАР

Припрема земљишта за сетву током друге половине месеца, односно ускопавање јесенас узриљане баште.

Редовна сетва и садња

Ако време дозволи крајем месеца:

сетва: спанаћа, грашка, ротквице, салате (могућа до 1. априла); сетва мркве, паштрнка и першуна (могућа до 1. маја); директна сетва црног лука и празилука; садња црног и белог лука; садња рена.

Све ове врсте ничу при нижим температурама и успевају по систему што ранија сетва, то ранија берба и већи приноси.

Садња рена.

МАРТ

Редовна сетва ране роткве, цвекле (могућа до 1. маја); сетва за производњу расада: парадајз, паприка, плави патлиџан, рани купус, келј,

карфиол, келераба, целер; наклијавање кромпира; садња средњераног кромпира (крајем месеца).

Заштита расада од полегања.

АПРИЛ

Директна сетва

1. – 10. априла: директна сетва целера (могућа до 1. маја).

10. – 20. априла: сетва парадајза и паприке директно из семена.

20. – 25. априла: сетва краставца салатара, тиквице, тикве, високе бораније и пасуља (могућа до 15. маја).

Сетва расада касног парадајза и паприке.

Садња расада купусњача.

Садња касног кромпира(15 – 30 априла).

Нега расада.

Каљење расада крајем месеца.

Берба ротквице, салате, младог лука, спанаћа.

МАЈ

Престала опасност од мраза. Расађивање, најбоље после кише парадајза, паприке, целера.

Нега у башти: прихрањивање, заливање, окопавање.

МРКВА

Ойишће

		Ђубрење
обавезно	до развитка листова	без стајњака може прихрана

Мрква је двогодишња биљка – прве године формира задебљали корен, а друге цвета и даје семе. Облик корена раних сорти је по правилу округлог или попречно купастог облика (париска), средње раних цилиндричног (нантес), а касних издужено – купаст или вретенаст облик (шантене). 1000 семенки тежи око 1 грама. Семе може да задржи клијавост 2 – 3, а највише шест година.

Пошребе

Мрква је биљка дугог дана и тржи сунчано место. Тражи лака, растресита, храном богата земљишта. Захтева умерене количине влаге, али у почетку, док не развије 3 – 4 листа, треба је заливати, посебно у периоду клијања због високог

садржаја етеричног уља које спречава продирање воде кроз семењачу, затим у периоду ницања до формирања 3 – 6 листова, јер је клица врло нежна и тешко пробија покорицу која се ствара сушењем површинског слоја земље. У периоду формирања задебљалог корена такође је неопходна влага, али како корен мркве достиже и до 2,5 метра у дубину и 1 м у ширину, заливање није неопходно. Осим тога, неумерено повећање влаге доводи до уздужног пуцања корена и смањења квалитета.

Најнижа температура клијања је 3 – 6°C , а оптимална 18 – 30, па тако и ницање може трајати, у зависности од температуре од свега недељу дана па до 6 недеља. Оптимална температура за развој корена је између 15 и 25°C . Издржава и до – 3 степена.

Гајење

Ђубрење и њихова њивање

Мрква не подноси директно ђубрење стајњакком, већ се сеје као други усев на место где је било поврће које ђубрено стајњакком. Зато, пред сетву, земљишту треба додати 20 – 30 g/m² N:P:K 8:16:24 или 2 – 3kg компоста по једном квадрату. Мрква се може два пута прихрнити са NPK ђубривом 20 – 30 грама по квадрату, први пут у

фази 2 – 3 листа, када се ради и прво проређивање, а други пут 20 – 25 дана после другог проређивања.

Сетва и проређивање

Мрква се сеје у редове који су на растојању 20 – 30 cm, на дубину око 0,5 – 1,5 cm. Засејану површину треба поваљати ваљком или лопатом да би се постигао бољи контакт између семена и земље, а потом је добро и пажљиво залити.

На пролеће се сеје у фебруару – марту, чим може да се уђе у башту, а пролећна сетва може да траје и до првих дана маја. Први пут се проређује у фази 2 – 3 листа, тако да између биљака остане размак у реду најмање 3 или 5 – 8 cm. Други пут се проређује када биљке формирају млад корен. Ваде се најкрупнији коренови пречника око 1 – 1,5 cm, који се користи за јело. Проређена мрква (на максималан размак од 15 cm, када желимо изузетно крупне коренове) се,

Сетва	Време ницања	Проређивање	Дужина вегетације	Принос
20.02. – 01.05. 15.06. – 01.07. 25.11. – 07.12.	7 – 42 дана	у фази 3 – 4 листа. у фази младог корена	ране 60 дана; касне 140 дана	3 – 5 kg/m ²

као што смо већ навели, прихрани двадесетак дана после овог проређивања и остави да зри до физиолошке зрелости, а то је када се осуше спољашњи листови.

Мрква може да се сеје и као други, пострни усев од средине јуна до почетка јула. Тада је потребно применити и један од предсетвених начина за брже ницање. Мрква произведена у овом периоду најбоље се чува у трапу преко зиме.

Може се сејати и крајем новембра. Тада ниче наредног пролеће и стиже 15 – 20 дана раније од оне која се сеје у фебруару – марту. За ову предзимску сетву треба посејати двоструко већу количину семена због могућег пропадања у току зиме.

Болесџи

Може да се јави се трулеж корена или пегавост лишћа. Не примењују се хемијске мере заштите. Редовно плевљење (култивирање) је једини начин борбе. Плеви се и залива 3 – 4 пута, док се не развију листови.

Принос

3 – 5 kg/m².

ПАШТРНАК

Општице

		Ћубрење
подноси сенку	до развитка листова	без стајњака може прихрана

Паштрнак има врло сличне особине као и мрква, па су им време сетве и начин гајења исти.

Сетва	Време ницања	Проређивање	Дужина вегетације	Принос
20.02. – 01.05. 15.06. – 01.07. 25.11. – 07.12.	7 – 42 дана	у фази 3 – 4 листа. у фази младог корена	140 дана и више	2.5 – 6 kg/m ²

Принос

Корен се вади касно у јесен, октобру или новембру, а може и да презими у земљи. Принос корена је од 2,5 – 6 kg/m².

ПЕРШУН

Општите

		Ђубрење
подноси сенку	до развитка листова	без стајњака може прихрана

Пешун има врло сличне особине као и мрква, па су им време сетве и начин гајења исти. Разлика је у томе што першун боље подноси и сенку и сушу.

Сетва	Време ницања	Проређивање	Дужина вегетације	Принос
20.02. – 01.05. 15.06. – 01.07. 25.11. – 07.12.	7 – 42 дана	у фази 3 – 4 листа. у фази младог корена	140 дана и више	корен: до 2.5 лист 0,3 – 1,5 kg/m ²

Принос

Постоје сорте коренастог и и лиснатог першуна.

Лиснати першун – *лишћар*: не образује задебљали корен. Листови му се беру неколико пута у току године. Принос листова је од 0,8 – 1,5 kg/m².

Коренасти першун – *корењак*: корен се вади касно у јесен, октобру или новембру. Принос корена је до 2,5 kg/m², а принос листова је од 0,3 – 0,5 g/m².

РОТКВИЦА

Опште

		Ђубрење
воли	редовно	не

Корен ротвице је најчешће округлог облика (сакса, београдска), а може бити и издуженог (ледена свећа). Ротвица цвета у току лета, па може да се гаји само у пролеће и у јесен. Како има кратку вегетацију, 30 – 50 дана, она је идеална као претходни или накнадни усев. Семе задржава клијавост 3 – 4 године.

Пошребе

Успева на свим баштенским земљиштима. Тражи редовно заливање, и стално одржавање влаге у земљишту, иначе је груба и љута. Најбоље успева на на сунчаном месту.

Гајење

Ротквица не подноси директно ђубрење стајњаком. Сеје се у фебруару и марту или у сеп-

Сетва	Време ницања	Проређивање	Дужина вегетације	Принос
01.02. – 01.04. 01.09. – 01.10.	3 – 6 дана	у фази првог листа	30-50 дана	0,8 – 1,2 kg/m ²

тембру. Сеје се на дубину од 2 cm, у редове између којих је растојање 10 – 15 cm, а размак у реду од 3 – 5 cm. Размак се постиже проређивањем у фази првог правог листа.

Болесџи

У фази младих листова може да је нападне бучач. Заштита се врши неким од исектицида.

Принос

Бере се постепено, а принос је 0,8 – 1,2 kg/m².

ПАРАДАЈЗ

Општице

		Ђубрење
обавезно	обилно	стајњак, N:P:K пред сетву; огртање 1 – 2 пута

Парадјз је топлољубива биљка, која захтева пуно светлости. Постоје високе и ниске сорте. За нас, градске баштоване, занимљивије су високе сорте, које се гаје уз потпору (колац), чија је дужина вегетације око 130 дана, постепено пристижу и дају укусне и крупне плодове (новосадски јабучар, сан – пјер, руцерс), док су ниске сорте, које се гаје без потпоре, уједначено стижу и прилагођене су механизованој берби, намењене су углавном индустрији (нарвик, кемп-бел). Специфичност високих сорти је да се орезују – закидају (пинацирају), ниске сорте се не закидају, већ се пуштају да добију жбунаст изглед. Сем тога код ниских сорти се на крају сваког ластара формира цветна гранчица.

Парадајз може да се гаји директно из семена и из расада. Парадајз гајен из расада доста раније стиже, а онај из семена је отпорнији на сушу, јер има јак и дубок корен.

Пошребе

Парадјз може да се гаји на готово свим типовима земљишта. Најбољи и највећи принос даје при ђубрењу стајњаком и N:P:K 15:15:15 ђубривом. Сунчано место му је обавезно, а треба га и обилно заливати сваких 5 – 7 дана. У периоду цетања му смета повећана влажност ваздуха – цветови се јако слабо оплођују.

15. – 20.03. средњерани

Гајење

Ђубрење и пpихрањивање

Као што смо већ рекли, парадајз јако добро реагује на стајњак. Уколико није година у којој башту ђубримо стајњаком, можемо стајњаком пођубрити само у кућицу пре сетве или садње. Поред стајњака, одлично је додати 30 – 40 гр/м² N:P:K 15:15:15 . Парадајз треба и пpихрањивати два пута са по 20 – 30гр/м² N:P:K 15:15:15, први пут у фази цетања, кад има 7 – 13 листова и други пут у време образовања плодова.

Сетва	Време расађивања	Ницање	Дужина вегетације	Принос
средњерани 15. – 20.03.	директна сетва 10.04. – 15 .05. 05.02. – 15.03. старост расада 35-50 дана	5 – 8 дана	115 – 125 дана	4-6 kg/m ²
касни 01. – 10.04.	10. – 20.05 старост расада 30 – 40 дана		130 – 150 дана	

Гајење директно из семена

Сеје се најбоље средином априла, а могућа је сетва и до половине маја. Земљиште треба добро припремити, уситнити и пођубрити N:P:K 15:15:15 ђубривом. Парадајз се гаји сетвом у кућице на растојању 40 са 90 cm; у кућицу се посеје 5 – 6 семенки на неком могућем растојању, ва дубину 2 – 3 cm. Кад никне, у фази првих правих листова остављају се по 2 – 3 најаче биљке. Поред њих се на удаљености 10 – 15 cm побије колац уз који ће расти. Док је парадајз мали, велику штету, као и кромпиру, може да нанесе златица – да прегризе стабло.

Гајење из расада

О производњи расада говорили смо у поглављу Производња расада. За средњерану производњу расада парадајза, семе треба посејати половином марта, а за касну почетком априла, тако да парадајз сташе за садњу после 40 – 50 дана.

Расад се расађује на растојање 60 – 80 између редова и 30 – 40 cm разнак у реду. За бујније сорте размак је већи.

Расад парадајза се сади у мају месецу, када престану опасности од мрза. Саде се обично по две биљке у кућицу на дубину 8 – 10 cm. Ако је расад прерастао, издужио се, биљке се саде тако што се један део стабла положи у земљу (потопи се). И поред посађеног расада треба побости кочеве.

Неђа

Првих недеља биљкама је неопходно пажљиво окопавање. Код последњег окопавања, парадајз се може и огрнути, али ова мера се примењује само уколико се парадајз залива, јер се огртањем поред позитивних ефеката, повећава и површина са које влага испарава.

Повезивање парадајза

Биљке се за кочеве везују канапом или манилом да би расле усправно. У току вегетације се повезују 3 – 4 пута. Повезују се увек испод цвасти, како парадајиз цвета. Везивање се изводи у осмици, лабаво, да биљка може слободно да настави са растом.

Закидање ластара

Парадајз је по својој природи жбунаста биљка, која из пазуха листова на главном стаблу пушта ластаре - нове гранчице. Код ниских сорти, већ смо рекли, ови ластари се не дирају, али ако бисмо их оставили код високих, добили бисмо жбунасту биљку која даје ситне плодове који спорије зру. Зато се ластари редовно закидају – бар једном недељно – осим доњих 1 или 2 из којих се развијају бочна стабла која нормално расту и рађају.

Такође је добро одстранити све листове испод цвасти на којој су плодови сазрели. После зрења плодова на једној цвасти, они губе функцију, а могу да постану извор болести.

После 4. или 5. цветне гранчице (етаже, спрата) плодова, уколико желимо да убрзамо сазревање плодова, може се откинути врх стабла, али тако да изнад последње цвасти остану 3 – 4 листа.

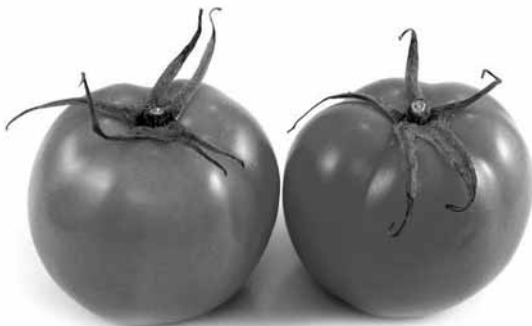

Болести

Пламењача и пегавост су најчешће болести парадајиза, које треба лечити цинебом – с или неким сличним средством.

Принос

Битно је да се зрео плод на време бере, да би биљка друге брже развијала и сазревала. Берба почиње 60 – 80 дана после садње. Принос је 4 – 6 kg/m².

ПАПРИКА

Опшће

		Ђубрење
обавезно	обилно	стајњак, N:P:K пред сетву; прихрањивање

Паприка је топлољубива биљка, која захтева пуно светлости и воде. Можемо да разликујемо четири сорте паприка: бабуре (шоркошари, Ал – 12, новосадска бела) бабурастог облика, туршијаре (капије и каније) издуженог, пљоснатог облика, ротунде или парадајз – паприке (ротунд, калвил), дебелог, сочног и кртог меса, и љуте (нишка и лесковачка цинка, фефероне, кармен).

Пошребе

Паприка успева на месту са пуно сунца. Врло је осетљива на ниске температуре, и захтева и топло земљиште и топао ваздух и у току дана и у току ноћи. Слично парадајзу, тражи плодна, растресита земљишта, ђубрена и стајњаком и

НПК ђубривима, као и често и обилно заливање, као и окопавање.

Гајење

Ђубрење и њихова њивање

Паприка се гаји на земљишту које је с јесени ђубрено стајњаком.

Уколико претходне јесени нисмо башту ђубрили стајњаком, можемо згорелим стајњаком пођубрити само кућицу пре садње. Поред стајњака, одлично је додати 20 – 30 гр/м² N:P:K 15:15:15. Паприку треба и прихрањивати два пута са по 20 – 30 гр/м² N:P:K 15:15:15, први пут 7 – 10 дана после расађивања, у фази 6 – 8 листова и други пут у време масовног цветања.

Сетва и расађивање

Паприка се најчешће гаји из расада. Директном сетвом семена гаје се индустријске паприке и фефероне. Могућа је директна сетва у башти и ранијих бабура половином априла.

Гајење из расада

О производњи расада говорили раније. За средњерану производњу расада паприке, семе треба посејати половином марта, а за касну почетком априла, тако да паприка сташе за садњу после 50 – 75 дана од ницања.

Сетва	Време расађивања	Ницање	Дужина вегетације	Принос
средњерана 05. – 15.03.	директна сетва 15.04. – 20 .04.	20 – 30 дана	120 – 130 дана	1.5 - 4 kg/m ²
касна 01. – 10.04.	01.02. – 25.03. старост расада 50-70 дана	8-12 дана	130 – 150 дана	
	15. – 30.05 старост расада 45 – 55 дана			

Расад паприке се сади најраније у мају месецу, када престану опасности од мрза. Саде се обично по две биљке у кућицу на растојање између редова 40 – 50 cm, а размак у реду је 10 – 20 cm на дубину 8 – 10 cm. Ако је расад прерастао, издужио се, биљке се саде тако што се један део стабла положи у земљу (потопи се).

Нега

Прво окопавање се врши 10 – 15 дана после садње. У току вегетације су потребна још 2 – 3 пажљива и плитка окопавања (3 – 5 cm). Заливање паприке је неопходна мера неге, посебно у летњим месецима, сваких 7 – 10 дана.

Принос

Паприка дозрева постепено и бере се у жељеној зрелости. Принос је, зависно од сорте 1,5 (феферона) до 4 kg/m² .

СПАНАЋ

Ойишће

		Ђубрење
не тражи	-	стајњак, N:P:K пред садњу

Спанаћ је једногодишња биљка кратке вегетације. У току лета цвета(биљка дугог дана), па се гаји као пролећни, јесењи и озими усев. Не тражи много светлости.

Пошребе

Оптимална температура за раст спанаћа је 12 – 14°C, а веома је отпоран према мразу. Расте и у току топлијих зимских дана.

Гајење

Ђубрење

Спанаћ добро реагује на земљиште ђубрено стајњаком, али због кратке вегетације је најбоље да иде на место друге године после уношења стајњака, а пред сетву га треба пођубрити са 15 – 30 гр/м² N:P:K 15:15:15.

Сетва	Време ницања	Проређив.	Дужина вегетације	Принос
до 15.10			180	1,5 – 2 ОЗИМИ
25.08 – 05.09.	5 - 10 дана	-	75	1
20.02. – 30.03.			60	kg/m ²

Сетва

Гаји се директно из семена. Сеје се у редове између којих је растојање 15 – 30 cm, размак у реду 5 – 10 cm се постиже ретком сетвом. Сеје се на дубину од 2 cm. Сеје се крајем фебруара и током марта, тада стиже за око 60 дана, крајем августа, тада стиже за око 75 дана и до половине октобра, тада стиже за око 180 дана.

Нега

У нези спанаћа се избегавају хемијске мере заштите због кратке вегетације, Уколико су неопходне, треба их применити што раније. У периоду ницања може се заштитити против бубача. Против пламењаче или против репине муве се не примењују мере хемијске заштите.

Берба

Спанаћ се бере када образује 5 – 6 листова и берба траје све до цветања. Може се брати чупањем целих биљака или се беру појединачни лис-

тови, па је берба тада дужа. Усеви из предзимске сетве стижу у марту – априлу, из пролећне у априлу – мају, а из августовске од октобра до првог снега.

Принос из јесење сетве је $1,5 - 2 \text{ kg/m}^2$, а из пролећне око 1 kg/m^2 .

САДРЖАЈ

Коме је намењен овај приручник	5
Опште потребе поврћа	
– земља, светлост, вода, топлота	7
Припрема земљишта	
Основна обрада	14
– ђубрење, риљање, копање	
Припрема за сетву	19
– леје, редови, кућице	
Планирање сетве	22
– клијавост – квашење – сетва	
Производња расада	26
Гајење поврћа	38
– сетва и расађивање	
– дужина вегетације	
– прихрањивање – заливање –	
окопавање	
Заштита	42
Календар радова	44
Гајење поврћа појединачно	
Мрква	49
Паштрнак	53
Першун	54
Ротквица	56

Ротква	58
Црни лук	59
Бели лук	64
Празилук	66
Купус	69
Карфиол	74
Келераба	76
Салата	78
Грашак	80
Кромпир	83
Боранија	87
Краставац	92
Тиквица	96
Парадајз	97
Паприка	109
Плави патлиџан	107
Целер	109
Цвекла	112
Блитва	114
Кукуруз шећерац	116
Хрен	118
Спанаћ	121

ОЛИВЕР КНЕЖЕВИЋ
БАШТА

*Башићенске авантюре
за градске башићоване*

Издавачи

Удружење српских издавача
udruzenjesrpskihizdavaca@gmail.com
Београдска издавачко-књижевна задруга
ok.koral@gmail.com

За издавача

Перо Ђурђевић
Оливер Кнежевић

Уредио и приредио
Оливер Кнежевић

Штампа

Беокига

Тираж

1.000

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

635.1/.8(035)

КНЕЖЕВИЋ, Оливер, 1959

Башта : баштенске авантуре за градске
баштоване / Оливер Кнежевић. - Београд :
Удружење српских издавача : Београдска
издавачко-књижевна задруга, 2012 (Београд :
Беокњига). - 126 стр. : илустр. ; 18 см -
(Библиотека Мој љубимац)

Тираж 1.000

ISBN 978-86-87457-08-9 (УСИ)

а) Поврће - Гајење - Приручници

COBISS.SR-ID 171521036